

«Ո՛ր տայր ինձ գծուի ծխանի
Եւ զառաւօտն հաւասարդի,
Զվագելն եղանց և զվագելն եղջերուաց,
Մեք փող հարուաք և թմբկի հարկանէաք»:

Օրը կը տարածամէր և մենք տակաւին
լեռներուն վրան էինք: Մտադրած էինք
գիշերը հոն անցընել, բայց խնդիր էր թէ
ուր պիտի պառկէինք, որովհետեւ օդը շատ
զով էր և զօգանարնակները իրենց բաւե-
լու չափ անկողիններ ունէին, իսկ հիւ-
րասէր պերւորները կը ստիպէին զմեզ որ
իրենց հիւր մնայինք, և վերջապէս մնա-
լու որոշում կու տանք: յաջորդ առտուան
բոլոր մակըրդոցներու սերերը մեր խում-
բին յատկացուելու կատակներով:

Զօգանի այն գիշերուան տեղի ունեցած
խրախճանութիւնը չափ ու սահման չու-
նէր, հիւրակներու ամբողջ բազմութիւնը
ոտքի վրայ էր, և հայրենի պար ու կո-
վեւո կը խաղար, իսկ տանկայիժներն ու
փողհարները այնքան ոգեւորուած էին որ

կարծես բովանդակ սարը կը թնդար իրենց
ոտքերուն տակ՝ հայրենի երգի ձայնին:

«Լուսնակն յետ սարուն ոլոր,
Ինչ խորտակ ինչ բոլոր,
Մէկ արեգակն երկու շող,
Եարուկ պագէ էվլեմ թող»:

Այսպէս, Սասունցին իբրեւ լեռնակե-
ցիկ ժողովուրդ մը, դարերէ ի վեր ամուր
կառչած իր սրբազան հայրենիքին ու
բարձրաբերձ լեռներուն, կ'ապրէր մաքուր
ու երջանիկ կեանք մը, սակայն զժբախ-
տաբար վերջին կէս դարու շրջանին տի-
րող քաղաքական անլուր խժգժութիւններն
ու մանաւանդ աշխարհաւեր պատերազմին
յաջորդող զոհիսային տեղահանութիւնները
վրայ հասնելով՝ քարուքանդ ըրին մեր սրբ-
բութիւնները և այսօր վերապրող Սասուն-
ցին ալ իր կարգին օտար երկիրներու մէջ
ցիրուցան ըլլալով՝ կորսնցուցած է իր հայ-
րենի քաղցր յիշատակներն ու կենսունա-
կութիւնը:

Հալէպ

ՄԿՐՏԻՉ ՔԷՅ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԷ ՀՈՌՈՄԵՐԷՆ

Դուրեան Մատենադարան անուան տակ Երուսաղէմի վանուց տպարանէն յաջորդաբար
հրատարակուած հատորներէն երկրորդը որ Հայ Մատենադարանի Պատմութիւնն է յոյժ շա-
հագրգռական և գեղեցիկ աշխատութիւն մ'է սեղմ ու կուռ ոճով և կարեւոր ուսումնասիրու-
թիւններով:

Այս հատորին մէջ Ագաթանգեղոսի յատկացուած բաժնին սկիզբը (էջ 446) ողբացեալ հեղինա-
կը մէջ կը բերէ Ագաթանգեղոսի իր անձին իսկ համար ըրած վկայութիւնը հետեւեալ կերպով.
«Էր ի քաղաքէ ի մեծն Հռովմայ և վարժեալ հայրենի արուեստիւ Հայերէն և Յունարէն
ուսեալ դպրութիւն»:

Հոս Հայերէն բառը առաջին անգամ տարօրինակ թուեցաւ քանի որ Գ. դարուն վերջերը
Հայերէն դպրութիւն գոյութիւն չունէր: Եւ արդարեւ յետ քննութեան տեսնուեցաւ որ այդ
բառը պէտք է ըլլայ Հռոմէրէն:

Վենետիկի վանքին տպագրութիւնը որ Բարեղի Արքունի Գրատան մէջ սկսուած հնագոյն
և ընտրելագոյն օրինակին վրայէն կատարուած է, Ագաթանգեղոսի նոյն վկայութիւնը կը յիշա-
տակէ այսպէս (յառաջաբան Ագաթանգեղոսի էջ 15) «արդ հրաման հասեալ առ իս ոմն Ագա-
թանգեղոս, որ ի քաղաքէ ի մեծն Հռովմայ և վարժեալ հայրենի արուեստիւ Հռոմէրէն և Յու-
նարէն ուսեալ դպրութիւն»:

Ուրեմն Ագաթանգեղոսի ուսած դպրութիւններն են Հռոմէրէն և Յունարէն. Հայերէնի խօսք
չկայ և Հայերէն բառը սխալ մ'է որ պէտք է ուղղուի վերածուելով Հռոմէրէնի¹:

Հելուան

ՈՍԿԱՆ ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ

1. Սոյն գիտողութիւնն հրատարակած ատեն թերեւ աւելորդ չըլլայ մեր կողմէն նկատել թէ Պ. Ռ. Մար-
տիկեանի իրաւամբ սրբագրածը այնքան տարրական սխալ մ'է՝ որ տպագրութեան ժամանակ սպրդած ըլլալու
է, որով ոչ մէկ կերպով վերագրելի բանիւն հեղինակին:

ԾԱՆ. ԽՄԲ.

ԱՐԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՓՐԿԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԴԷՍ ՍԱՂԻՄԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԸ ՍԱՅԹԱՔՈՒՄՆԵՐԸ

ԲԱԶՄԱՎԷՊԻ ընթերցողները գուցէ յի-
շեն ազգու և արդարացի դիտողութիւնը
անցեալ 1935 Յունիսի թիւով՝ Հ. Ե. Փէ-
չիկեանի կողմէն, ի պատասխան Սիոնի¹
մէջ երեւցած երկու յօդուածներու, որոնց
մէջ այլափոխուած էին արարչութեան և
փրկագործութեան խորհուրդները յոյժ
անտեղի ու մոլորական մեկնութիւններով:
Յօդուածագիրը զայրանալով եղած դի-
տողութեան վրայ՝ ոչ միայն կը պնդէր
յամառութեամբ իր համոզումները ու կը
հեզնէր ընդդիմադիրը՝ որպէս անկարող կրօ-
նի բարձր խելիքներուն քափանցելու և տը-
ղայական հռետորաբանի միայն հարուստ,
սյւլ և կը յայտարարէր՝ ի միջի այլոց.
«Մենք ԿԸ ԴՈՂԱՆՔ ՄԵՐ ՈՒՂԱՓՈԱՌՈՒ-
ԹԵԱՆ ՎՐԱՅ (ընդգծումը իրմէ), մեր տու-
ղերուն նպատակն էր, և է, ոչ թէ դաւանակը
բանաձեւել, այլ արդէն կրօնին իմաստին
քափանցելու համար քացատրութիւն մշա-
կել»:² — Ահա՛ բանաձեւ մը երեւութա-
պէս անմեղուկ և անմեղադրելի, որուն
ներքին իմաստը սակայն ուրիշ բան չէ՝
եթէ ոչ վերահաստատութիւն հրապարակ
նետուած այլանդակութիւններուն, ինչպէս
պիտի տեսնենք յաջորդաբար: Ժամանա-
կէ մը ի վեր մենք վարժած ըլլալով կար-
գալ հայ թերթերու մէջ ազատական ու
կրօնամեծ ըմբռնումներ, սովոր էինք ար-
գահատելի անգիտութեանց արդիւնք հա-
մարել զանոնք ու անցնիլ: Իսկ եթէ այս
առթիւ կը հարկադրուինք լսեցնել մեր

ձայնը՝ ի սէր ճշմարտութեան, նկատի
ունինք խեղաթիւրուած հարցերուն գե-
րակշիռ ծանրութիւնը և եկեղեցականի
հանգամանքը այդ տողերը ստորագրողին:
Վասնզի նման հաւատաւորացութիւններ, երբ
զան մանաւանդ կրօնի պաշտօնեայ ճանչ-
ցուածի մը զրջէն, անհետեւանք չեն մնար
զժբախտաբար, « իբրեւ քաղցկեղ ճարակ
գտանեն », կը խորացնեն միամիտներու
գայթակղութիւնը՝ յօգս ցնդեցնելով անոնց
բարի հաւատքը, ու կը փութացնեն շատե-
րու վազքը դէպ ի անկրօնութիւն:

Նպատակնիս վէճի դուռ բանալ չէ, ինչ-
պէս ինք պիտի ուզէ նկատել, այլ մէջ
բերել ու նոր պարզուտէ մը անցընել իր
մոլոր ու յանդուգն յայտարարութիւննե-
րը, ցոյց տալու համար թէ անոնք կրնան
հաշտուիլ ուղղափառութեան վրայ դրացու-
ղի մը հաւատքին հետ:

Կարդանք նախ քանի մը նմոյշներ՝ իբր
ազգանշան իր գաղափարներուն: «Հաւա-
գոյքի ընթացքին քացատրութեան միակ բա-
նային է Մարդեղութիւնը. ֆրիստուսի մարդ-
կային մարմնին վերացումն ալ՝ տիեզերքի
վախճանին, այսինքն ամեն նիւթական բա-
նարու վախճանին՝ իրական օրինակն է և
ապացոյցը... Աստուած Հայրը՝ ֆրիստուսով
նոր եակ մը դրկեց աշխարհ. այդ եակը հա-
ղորդուեցաւ մարդոց հետ և նոր մարդիկ
ստեղծեց հին մարդերէ... Մարմինը ստեղ-

1. Պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի հայ Պատրիարքու-
թեան, 1935, թիւ 1, էջ 7, թիւ 5, էջ 140, Տերան ՎՐԴ.
Ն. ստորագրութեամբ:

2. Անդ, թիւ 10, էջ 321.

ԲԱԶՄԱՎԷՊ ԹՈՒՆՈՒԱՐ-ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1936